

IN 'T DUITSCH GROOT-HOOFDKWARTIER

Tielt behoort natuurlijk niet tot de IJzerstreek; 't ligt er een heel eind vandaan, diep in het houtland, 't geweest met de kleinere hoeven en kortwoonsten, waarover de boeren van de Polders wel eens minachtend spraken. In dat deel van West-Vlaanderen had de kasteelheer veel meer geheerscht en hij bezit er nog macht; daar ook moest men veel harder slaven en wroeten, en spande men zelfs koeien voor ploeg of wagen, omdat men geen paard rijk was, of sleurden man en vrouw zelf **de egge of de rol over den akker**. Daar in 't houtland kende men slechts bij uitzondering den grooten vee-stal van 't Veurne-Ambacht. Maar

dat alles was in den laatsten tijd veel veranderd en menige boer dreef bij zijn bedrijf handel en slaafde niet meer gelijk vader en grootvader.

Tielt lag dus ver buiten 't IJzerland; maar toch moesten we er den lezer even heen leiden, want 't was 't geroofd hoofdkwartier van 't Duitse IJzerleger en 't werd voor den bezetter een deftig stedeke, waar men alleen 't aangename van den oorlog kende... Menige Pruis had het immers altijd over den « frischen, frischen krieg », en dan kunnen optreden als een vorstje, de hoge gegradeerde in een provincie, een mindere in een stad, een luitenant in een dorp, een feldwebel

in een gehucht of op een hoeve, als men maar kommandeeren kon en zijn wil doen gelden.

Tielt lag voor de West-Vlamingen afgelegen en men kwam er meer zoo eens langs dan men er binnen trad.

En toch bezochten wij 't gaarne... Te midden van het marktplaatsje staat het hallegezang zoo gultig, als getuige van voornamer dagen nog, ofschoon het eenvoudig is evenals gansch het stedeke. In den toren zingen de klokken... Dat hallegezang is toch het tastbaar bewijs dat Tielt een vrije gemeente was.

De drie bijzonderste voorrechten eener « vrije gemeente » of stad waren : 1° Een « Belfort » of wachttorens ; 2° een eigen « zegel » tot het bekleeden der akten van het magistraat.

De plaats Tielt werd ten jare 1128 tot vrije gemeente verheven en kreeg dus het voorrecht om een belfort te bouwen. Onze voorouders zullen wel niet lang gewacht hebben om het zinnebeeld hunner vrijheid op te richten en dus kan het jaartal 1131, op den westuurwijzer, zeer wel het jaar kenmerken van het bouwen van Tielts eerste Belfort.

Dit eerste Belfort was vermoedelijk in hout, doch ten jare 1275 kreeg Tielt van Beatrix, weduwe van Willem van Dampierre en Vrouwe van Kortrijk, octrooi om ook een halle te bouwen en het is te veronderstellen dat alsdan ook het houten belfort door een steenen werd vervangen. Zoo stonden dan Belfort en Halle daar als teeken van de vrijheid, van den luister, den handel en de nering van het oude Tielt der jaren 1200 tot 1500, tot wanneer het ongelukkige tijdstip der godsdienstberoerten aanbrak. Tielt begon dan te vervallen en 't was tusschen 1580 en 1590 dat het Belfort, de Halle en 't schoonste gedeelte der stad door de Walen (Malcontenten), de Sluizenaars en andere roovende bendes geplunderd, verwoest en verbrand werden.

De Halle en de schepenkamer werden herbouwd ten jare 1615. De kuipe van het Belfort bleef onder een strooien kap staan, tot er in 1661 een anvang werd gemaakt met den bouw van het Belfort. Men kan echter geen juiste jaartallen opdiepen. Alleen vindt men de melding dat het tegenwoordige gebouw, geschikt voor « nieuw gevang » en « nieuwe schepenkamer » in 't jaar 1780 werd voltrokken.

Den 17 Maart 1772 was er reeds door het stadsbestuur besloten een nieuwen « carillon » ofte « wecker » voor den Hallatoren der stad te laten gieten door Sieur Georges Dumery, meester klokgieter te Brugge. Deze « carillon » zou bestaan uit twee oktaven en half t.t.z. uit dertig klokjes. De oude gebarsen klokken van den ouden « carillon » mochten daartoe hergoten en gebruikt worden.

Toen de klokjes geplaatst waren, werd een klokkenspeler, met name Ferdinand Kint, benoemd tot « carillonneur » der stad. Intusschen werd ook de trommel geheel hersteld.

In 't jaar 1827 bevonden klokkenspel en uurwerk zich in zeer slechten staat en het was weer Dumery die het klokkenspel herstelde. Er werden nog een paar klokjes bijgevoegd.

In 1882 werd het klokkenspel andermaal hersteld en eindelijk in 1914 werd door Jef Denijn het spel naar zijn stelsel verbeterd : een nieuw handklavier met nieuwe verbindingen, enz.

De beiaard bestaat thans uit 35 klokken die alle door middel van het handklavier kunnen bespeeld worden. (1) »

Evenals in veel dorpen is het stadhuis nog tegelijk herberg, ofschoon het bestuur ook afzonderlijke bureelen heeft. Verder bezit men een vrederegerecht. De hoofdkerk, aan Sint-Pieter gewijd, staat wat weg gedoken achter de huizen op een klein, begijnachtig plein, waar niets de stilte stoort, 't zij nu en dan de scharen geloovigen, die naar het bedelhuis gaan of er van keeren. Dan blijven zwartgemantelde vrouwtjes achter en met de gezichten tegen elkaar en de oogen loerend naar alle zijden, bespreken ze de Tieltsche kroniek en « klappen ze kwaad », gelijk 't overal gebeurt.

Tielt heeft ook zijn minderbroederkerk, zijn kollege, en was fier over zijn kostbaar gesticht der Damen van Biervliet.

Tielt is half dorp, half stad. Ouderwetsche, benepen huizekens met laag dak en kleine vensterkens staan er in dezelfde straat met heerenhuizen als kerkzelfde straat met hetrenhuizen als kerken. In de eerste wonen arbeiders en ziet men vrouwen en meisjes spellewerken of borduren ; in de laatste wonen fa-

(1) E. H. in « Ons Volk Ontwaakt ».

brikanten. Meer dan eenige andere provincie is West-Vlaanderen het land van de kant. De legende beweert, dat de kostbare, fijne stof daar geboren werd.

Een meisje van Brugge ging haar verloofde bezoeken. Ze moest door een groot woud en om geen tijd te verliezen hield ze zich met naaldwerk bezig.

Plots veranderde 't weer. 't Was of de rijp uit den hemel op boomen, struiken en hagen daalde en er een heerlijk kleed over weefde.

Deze winterweelde trof de Brugsche maagd. O, kon zij dat natuurkleed met haar naaldwerk namaken! Deze gedachte greep haar zoo aan, dat ze zich neerzette en dadelijk de rijp-figures tot voorbeeld nam. 't Meisje vergat 't doel van haar reis, voelde de koude niet, spande zich in, arbeidde geduldig en volhardend... en in dat woud ontstond toen de kant.

Overgelukkig rees 't meisje op. Ze keerde dadelijk naar de stad terug en welte ieders bewondering op door haar naaldwerk. Maar de maagd kon niet meer werken... haar handen waren bevroren in dat bosch. Ze gaf echter les aan anderen... Ze verbeterde haar uitvinding en heur verloofde maakte houten klosjes om er de draden op te winden. Het patroon werd door spelden aangewezen en nu noemde men 't kant-maken spellewerken.

De kant kostte de Brugsche 't gebruik van heur handen.

Symbool in deze legende.

Nu nog kost de kant aan zooveel meisjes en vrouwen heur gezondheid... eischt ze een vernepen bonst, een misvormde rug, frischheid en kracht.

'k Herinner me nog zoo levendig een Meinacht... We hadden te Brugge een groote, Vlaamsche meeting gehad. De beiaard speelde middernacht, toen mijn gastheer en ik na een gezellig napraatje met vrienden, 't lokaal verlieten.

Brugge sliep al.

— Willen we nog een wandeling doen? vroeg ik.

— Gaarne, klonk 't antwoord.

En we wandelden langs de grachten, door de nauwe straatjes en bij de vesten tot twee uur. Maar in die straatjes... Bijna huiverend gingen we er in... Zoo'n straatje, met de kleine, vooroverhellende geveltjes, of met blinde muren, waar

slechts een pitje vonkte, of een bollantaarn bij een heiligbeeld pinkte, 't geleek een gang van een oud kerkhof met vervallen doodenkapellen...

Toch gingen wij er in en hol, o, zoo hol klonken onze stappen op 't oneffen, 't ruwe plaveisel...

Neen, 't was geen doodengang, er was leven. Duidelijk hoorden we 't gesnurk van mannen, nu en dan 't geschrei van een kind. Maar vooral trof me gehoest... schor of piepend gehoest, van meisjes en vrouwen, van de kantwerksters... Den ganschen dag hadden ze gearbeid, daar voor hun huisje, in lange reken tot 't midden der straat, koortsachtig gewerkt ook, wat men zich reppen kon om een frankje per dag te verdienen.

Daar over een blinden muur hingen de takken van een kloeken boom, en nu in den nacht ook nog zwollen er de nieuwe knoppen van levendwelkend, vruchtbaar sap... Daar was jeugd, ontwikkeling, weelde...

Maar uit die huisjes gehoest... 't gehoest der kantwerksters... gehoest, dat de sappen opzoog uit 't lijf, dat toch ook kracht noodig heeft, gepiep uit een enge borst, welke zich door het vooroverbuijen niet ontwikkelen kan.

Meisjes worden in hun groei gestuit en later zijn ze de zwakke moeders van kinderen, die te vroeg, al te vroeg, ook voor 't kantkussen zitten.

En daarom kan ik het getik-tak der bobijntjes nooit vroolijk vinden.

De oorlog zou ook voor de Vlaamsche nijverheid ander leven brengen, maar 't ging voor ons volk langs diepe wegen. Lijden moest louteren...

Eveneens voor Tielt braken zware dagen aan. Men had in de omgeving reeds lang voor October ulanen gezien. Ergens bij Ruislede, waar 't Sint-Pietersveld lag met de Staatsweldadigheidsscholen voor jongens en meisjes, de laatste meer naar Beernem-statie op, waren dergelijke stoutmoedige ruiters op de vlucht geslagen, en enkelen geschoten en gevangen genomen. En dan verdwenen de overigen. Maar een boer zag elken morgen, dat er aan zijn pereboom was geschud en eens vond hij pluimen van een verdwenen kieken, en zoo werd hij gewaar dat 's nachts een dief zijn hofje bezocht. Hij hield de wacht en zag van onder een milt een gedaante kruipen. Jozef-Maria,

een ulaan en de landman wachtte zich wel alarm te slaan. Hij gebaarde van niets, maar trok 's morgens al vroeg naar de gendarmen, die den Duitschman, een achtergeblevene der bende, uit zijn schuilplaats haalden.

En dan waren er ook vrijwilligers van Tielt op ulanenjacht geweest naar de kanten van Zarren en ze keerden terug met lansen, helmen, mantels. Hier, waar men den oorlog nog maar uit de gazette kende, werden ze door de bevolking begroet als overwinnaars. Een stoet trok hun tegemoet; men bood den helden bloemtuijen aan, liet ze onder pint en druppel, den veldslag beschrijven, en de soldaten, die bij al dat eerebetoon toch

en de geestelijke stond daar nu bij de kist te midden van de woeste vreemdelingen. Militairen sprongen ook huilend de kerk binnen, tot bij den altaar; het volk vluchtte in paniek heen. Dolle Pruisen trokken de vlag van 't stadhuis en vertrappten ze onder hun voeten.

Burgemeester Van de Vijvere en de brouwer Collé werden tegen den muur gedreven en men sprak al van «kapût, kapût», want nu betweerden de invallers ook, dat er op de troepen geschoten was. Dat kon wel, want er zwierwen nog Belgische lanseniers patrouille's rond en in de omgeving zaten de Franschen en Britten. De fusiliers-mariniers waren immers ook van Melle langs hier teruggetrokken.

Gezicht op Tielt

practisch waren, verkochten hun buit tegen klinkende munt, welke te pas zou komen, als de vereering der burgers voor de troepen wat gezakt en de mildheid dus ook geminderd zou zijn. Maar den 16en October, om zeven en half ure 's morgens, naderde de oorlog in ware gedaante.

— Ze zijn daar! klonk het alom.

Men behoefde niet te vragen wie... De klokken waren juist aan 't luiden voor een begrafenis en de binnenstormende Duitschers riepen en tierden natuurlijk, dat men aldus teekens aan de geallieerden gaf. De deken wilde juist een lijk naar 't kerkhof geleiden, maar de dragers renden weg bij 't zicht der soldaten

De toestand werd dus dreigend te Tielt, maar gelukkig kon zuster Ellise, van de Damen van Biervliet, 't gesticht der H. Famillie, in de taal van den bezetter, want zij was van Duitschen oorsprong, de zaken in 't reine te brengen en betoogen, dat de klokken voor een doode hadden geluid, zooals het gebruik 't wilde.

Aldus kreeg Tielt de eerste soldaten, die ook hier over «Calais» en «Paris» snoefden, als lag de weg voor hen gebaad. Maar we hebben in al zijn bijzonderheden gehoord, hoe de legers aan den IJzer en de heeren van 't groot hoofdkwartier in Tielt bleven haperen.

Het stedeke werd uitverkoren als zetel

van den hoogen staf, wiens groote baas niemand minder was dan de hertog van Wurtemberg, die zich in het huis van den heer Colle, op de Hoogstraat vestigde.

Voor al die officieren en klerken — er bevonden er zich doorlopend een drie honderd — moesten er kwartieren en bureelen zijn en van de laatste telde men er welldra een veertig. Och, plaats genoeg, men joeg eenvoudig de bewoners van de beste huizen buiten.

Alles was reeds goed ingericht, toen op Allerheiligendag de keizer te Tielt verscheen.

Soldaten veegden 's morgens de markt en vertelden dat hun opperste kriegsheer zou komen.

De officieren wemelden fijn uitgedost druk dooreen en om 11 uur verscheen Wilhelm II in een luxe-auto, natuurlijk door een zwerm aanbidders vergezeld. De vorst bezocht de groote kasino der officieren in het Nieuw Gasthof in de Brugstraat, en om 2 uur vertrok hij over Meuldebeke naar Kortrijk. Pas was hij een half uurtje heen, of daar zweefde een Engelsche vlieger boven Tielt, dat eensklaps onder geweldige slagen daverde. Bommen knalden open, een op de markt, zoodat bij den apotheker Woestijn de ramen neerkletterden en er binnen geen lijstje aan de muren bleef hangen, een op het vrederecht, dat leelijk gehavend werd, en elders nog andere.

De Deutsche schildwacht, die aan het vrederecht op post had gestaan, moest men « 't hoope vegen »; andere militairen waren gewond, maar als door een wonder waren geen burgers getroffen. Wie had de geallieerden zoo geheimzinnig en juist ingelicht van het voornaam bezoek? Niemand begreep het. Later meende men dat het door de bemoeiingen was van den briefdrager Vermeersch, den schoenmaker Mathijs en den trambediende Keirsbilck. Vooral de laatste wilde zijn volk dienen, om fouten zijner jeugd te doen vergeten. « Ik zal nu toonen, dat ik mijn land lief heb », zei hij tot vrienden. 1)

(1) In 1916 werd hij met de beide anderen op genoemde om spionage te Gent gefusilleerd. Ze werden gevangen genomen op 3 Januari 1916. Een week na den dood van Keirsbilck beviel zijn vrouw.

Men verhaalde ons dat een der kinderen der veroordeelden voor den hertog van Wur-

temberg dankte dezen post aan den rang van zijn geslacht; feitelijk was hij een strooie man, beheerscht door zijn stafoverste, generaal Hilsen, die bij al zijn kriegsverrichtingen toch nog den tijd vond om in de Heimat handel te drijven in allerlei oudheden, welke hij in Vlaanderen door helpers liet opkopen.

Wurtemberg zelf was een kalm mensch, dien men nu en dan te paard zag rijden en die van tijd tot tijd door zijn dochters bezocht werd.

Het gebouw Amicitia, op de Groote Markt, werd als gevangenis gebruikt. Daar lag een wacht. Veel burgers hebben hier in treurnis neergezeten, wachtend op hun lot.

Wat de Tieltenaars van het Deutsche recht verwachten mochten, bleek hun uit het geval Ide. Hiervoren vertelden we, hoe de Belgische vrijwilligers die bij Zarren de ulanen bestreden en te Tielt als overwinnaars begroet werden, hun zegeteekenen verkochten. De heer Carlier had ook een lans, een helm of dergelijk tuig gekocht en het bij de nadering van den vijand in zijn woning verborgen. Dan trok hij met zijn gezin naar den vreemde. Bij eenige verrichtingen aan het huis, naar we meenen de plaatsing van een toestel van draadlooze telegrafie, ontdekte de bezetter den buit en natuurlijk beweerde hij dadelijk: Hier is een ulaan vermoord!

Gelukkig voor mijnheer Carlier was deze afwezig. Maar de Duitscher moest toch een slachtoffer hebben en informeerde naar de familiebetrekkingen van den vermeenden schuldige. Zoo vernam hij dat op de kalsijde naar Aarsele de heer Ide woonde, schoonvader van Carlier.

Deze wist natuurlijk van den buit niets af, maar toch werd hij in plaats van zijn schoonzoon gestraft en naar Duitschland gestuurd. (2).

Deze willekeur verwekte veel verontwaardiging, maar men had alles te dulden en zich stil te houden.

In « Amicitia » verscheen zekeren dag een gevangene, dien we ook in 't bijzon-

temberg geleid werd, om genade voor vader te vragen. Het mocht dan toch niet baten. De familieleden bezochten 's avonds te voren de drie helden in den kerker. Hun stoffelijk overblijfsel werd na den oorlog naar Tielt gevoerd en plechtig ter aarde besteld.

(2) Later is de heer Ide kunnen terugkeeren.

der noemen willen, omdat hij met gansch zijn streven en werken tot Vlaanderen behoort en er een eigenaardige plaats inneemt. We bedoelen Victor Delille, uitgever van het weekblad « 't Getrouwe Maldegem » en de « Duimpjesuitgave. »

Bij de komst der Duitschers had hij eenige weken in Zeeuwsch-Vlaanderen vertoefd. Maar daar hij ook gemeenteontvanger van Maldegem was, achtte hij het zijn plicht terug te keeren. Intusschen verscheen zijn blad « 't Getrouwe Maldegem » te Aardenburg, waarheen men een pers en 't noodige materiaal gesmokkeld en in een pakhuis opgesteld had.

Met eerbied gezegd, was Victor Delille een vrijbuiters, een artistieke vrijbuiters. Hij wandelde zoo gaarne vrij en vrunk door 't Meetjesland, door Vlaanderen's velden langs dorpij en gehuchten en had over alles zijn eigenaardige meening.

Banden kon hij niet dulden, noch politieke, noch letterkundige, noch kerkelijke al was hij overtuigd katholiek en Vlaamschgezind. Hij was de zelfstandigheid zelf. Zoo 'n man, Vlaming met hart en ziel, moest in de Vlaamsche beweging een afzonderlijke en eigenaardige plaats innemen. Dat bleek uit zijn werk. Delille was drukker. Hij begon op 't zolderkamertje van 't ouderlijk huisje, vergrootte dan de zaak in moeders waschkot, kreeg eindelijk een afzonderlijk gebouwtje en werkte nu in 't oud gerestaureerd kasteeltje van Maldegem. Streuvels, Verriest en andere letterkundigen waren er zijn gasten. Schilders kregen er een hartelijk onthaal, als ze een hoekje van 't Meetjesland op doek wilden brengen, en beeldhouwers waren er even welkom. Delille werkte voor zijn volk en voor een halven cent daags « dus » 3,60 frank « be jare » kreeg men zes boeken thuis. Dat was de Duimpjesuitgave en 't vignet vertoonde Duimpje, dat in een kloef (klomp) die boeken bracht tot het volk, dat men zoo opheffen wilde tot meerdere ontwikkeling. Dit begreep Delille ook in zijn blad « 't Getrouwe Maldegem ». Eigenaardig als de titel zelf. De heer van Maldegem bleef in 1300 den graaf van Vlaanderen getrouw en toen de Fransche benden 't gewest overstroomden, toen de vrijheid reeds gekluisterd scheen, verzamelde de

ridder op eigen kosten een leger en leverde een heldhaftigen, wanhopigen strijd te Sint-Laurens, dat zelfde Sint-Laurens waar in Oktober 1914 Victor Nijssens met zijn veertig lansen een wanhopigen strijd met 500 Duitschers aanbond en in October 1918 de achterhoede der Duitschers zich nog vastklampte aan de oevers der beide kanalen, zoodat in den strijd met de oprukkende Belgen granaatscherven en kogels tot op Hollandsch gebied vielen en de Nederlandsche schildwachten aan de grens tusschen Eede en Moershoofde zich ingroeven of dekking zochten achter hoefjes en stroomijten.

Om die standvastigheid van den ridder kreeg Maldegem den eernaam van « 't Getrouwe ». En zoo bleef Maldegem ook getrouw aan de Vlaamsche zaak en dat drukte Delille uit door den titel van zijn eigenaardig weekblad, dat op 7000 exemplaren elken Zaterdag wat geestesvoedsel bracht in hoeven, huizekens en hutten.

't Blad verdoelde nooit in politiek gehaspel. 't Sprak van herwording en herleving, 't gaf nieuws uit Europa op eenvoudige, soms naïeve wijze, 't was vooral een spiegelbeeld van de gebeurtenissen uit de streek zelf. Er stonden illustraties in en Delille teekende ze zelf af, trok er op uit met de kamera, en aan zijn drukkerij was ook een clichéerichting verbonden.

't Getrouwe Maldegem had veel lezers onder de uitgeweken Vlamingen in Amerika en Congo en bleef aldus voor hen de stem uit 't vaderland. Tal van intellectueelen en vooraanstaande mannen in Vlaanderen waren op 't blad geabonneerd om den schat van folklore en 't kijkje in 't leven van ons volk.

Delille bond den strijd aan met allerlei autoriteiten, om 't behoud van monumenten, als de kerk en den toren van Maldegem. Hij heeft ontzaglijk veel Vlaamsch leven gewekt in een streek, waar er weinig was, in dorpen, waar men hard werkte voor 't broodje, een pintje dronk, een pijp smoorde, een kaartje legde, dan geewude en slapen ging.

De man, die zoo gaarne den wind om zich heen voelde gieren, die smachten kon naar veld en bosch, die vrij was

zoals de natuur vrij is, die in zijn parkje de boomen vrij groeien liet en menige lezer van zijn blad er ook vrij in schrijven liet, die moeilijk met een bezoeker in een kamer blijven kon, maar dezen al babbelend door alle vertrekken leidde, vertrekken, Vlaamsch van stijl, van uitzicht en meubels, die man ont kwam nu ook niet aan de Duitsche klauwen. Hij vertelt zelf hoe het ging:

« Dinsdagmorgen, 15 December 1914.

Er wordt aan de belle geklonken.

« 't Is nog geen vier! »

Ik ga het venster openen boven de voordeur. Vier gemantelde mannen en een die zegt: « Ha! Mijneer is daar! »

Dat was de veldwachter Rootsaert.

Hadde hij dat niet gezegd, ik hadde langs achter langs vijf uitwegen kunnen vluchten. Maar waarom zou ik moeten vluchten? Intusschen was de meid gaan opendoen en plots was een kapitein der Duitsche gendarmen op onze slaapkamer. Wat recht had die vent van op eens anders slaapkamer te komen?

Een vreemde vent dan nog in eens anders land. En hij zei:

« Trek uw leerzen aan, ge moet mee naar Tielt! »

« Toch niet te voet?... »

« Neen, daar staat een auto. »

« En waarom? »

« Weet niet, 't is voor een dagblad. »

Ik zeg aan de in haren slaap gestoorde:

« 't Zal voor dien wijn zijn, dien ze op het kerkhof gaan zoeken zijn te Tielt, en waarmee 't Getrouwe gelachen heeft. Slaap maar stille voort.

Beneden, in de woonkamer:

« Gaan we niet eerst koffie drinken? Of een glas bier, of een glas... wijn »

Ik dacht nog altijd aan dien wijngrafkelder te Tielt. Maar er was geen lachen in te krijgen.

« Zitten er hier geen soldaten weg? »

Neen, antwoordde veldwachter en meid. Zoo wist ik het ook.

Nu moest ik maar mijn overjas meer hebben, maar er zat een militaire landkaart in den binnenzak en ik wist hoe kwaad ze waren op alles wat « militaire » was, en 'k liet hem achter.

Voort nu, maar algauw op den kruisweg was het de ontmoeting van Maria. Mijn vrouw stond op de draaitrap; ik wilde erbij; zij hielden mij tegen en van ver was 't dat ik zegde: Moederke,

't is niets...

Buiten, op 't voorhoveke, killig.

« Mag de veldwachter mijn overjas niet halen? »

« Neen, neen 't is warm in den auto! »

« Maar voor van avond in 't naar huis keeren! » Ik meende dus nog altijd 's avonds weer te keeren.

Dan kwam een der weenende vrouwen van Jerusa... 'k wil zeggen van Maldegghem, onze meid, en die wierp mij een pelskraag om den hals.

Ik zelf had nog aan geen weenen gedacht, maar dan beving me toch een gevoel dat ik 't kasteeltje niet meer ging weerzien.

De kapitein vroeg of ik goed den weg kende naar Tielt.

Ja, 't was de weg naar 't hof van Olenboome, waar ik eens hun dochterken was gaan hallen, en waar het altijd feest was als ik er omtrent kwam. Wat zou het nu zijn als ze wisten dat ik daar voorbij reed als gevangene? Was ik waarlijk gevangen? Op Aalter, halt, voor de wacht. De kapitein toont zijn papieren. Te Tielt werd ik neergezet in de... toneelzaal van Amicitia, vol Duitsche soldaten, die zaten aan kreupele tafels of sliepen op strooi.

« Ze slapen hier gelijk de verkens, » zei een Tieltenaar, die daar ook binnen gebracht was, omdat hij te laat op straat had geloopt. Daar kropen ook in 't stroo mensen van rond Wyngene, die vertelden van iemand die zijn eigen dood had gedaan uit vreeze voor de Duitschers. Ik teekende dat op voor 't Getrouwe, altijd nog in 't gedacht dat ik na 't bezoek op 't kerkhof voor den wijn, dien de Duitschers daar niet gevonden hadden, zoude losgelaten worden.

De baas van Amicitia verwittigde dokter De Zutter, dat zijn schoonbroer bij hem gelegd was, en de dokter kwam dan vragen om bij hem te eten en te slapen...

Er was alreeds geen sprake meer van naar huis en 'k moest ook op stroo blijven; hij zond mij dan een peerde deken en de andere waren er al, jaloersch van, dat ik toch een deken had. Ik mocht ook mijn noenmaal bestellen maar er ging altijd een soldaat mee.

Waarom ik nu vastzat?

Geen een van de overheden die 't wist.

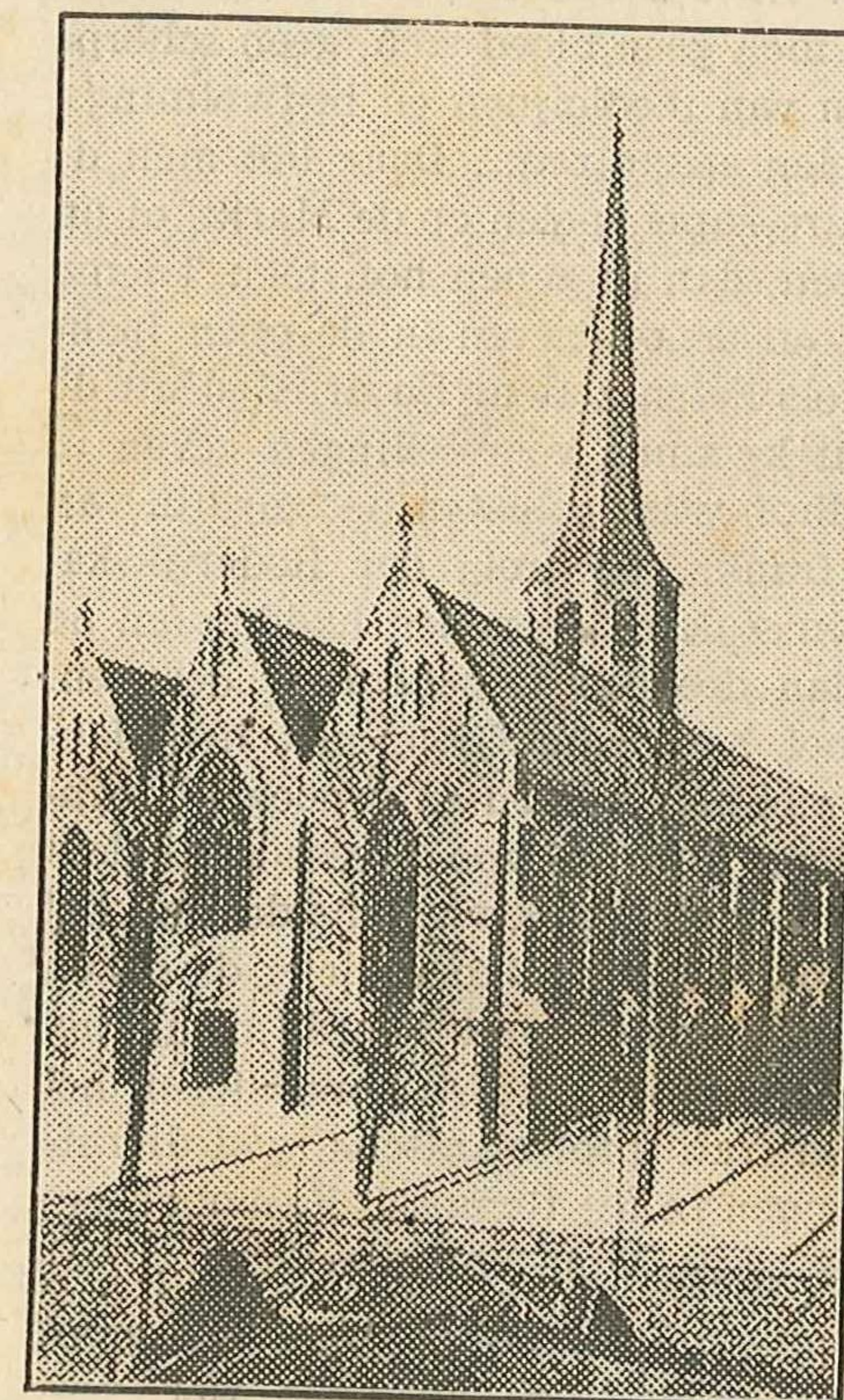
Die auto was recht van Brussel gekomen.

Delille moest voor de rechters verschijnen. Hij had in « 't Getrouwe » geschreven, dat de Engelsche vlag op Staden's kerk waaide.

Ze wilden nu weten, van wien hij dat gehoord had. Hij vertelde hoe ze hem toesnauwden:

— Als ge niet zegt van wien dat bericht komt, gaat ge naar huis niet meer!

Nu dat kwam van den politiekommisaris van Aalter en hij had mij gezegd, dat de Duitschers hem al een revolver op

De Sint-Pieterskerk te Tielt

de borst gezet hadden, als hij nog iets vertelde dat tegen hen was. Hadde ik hem nu moeten noemen, hij was er aan. Och, mijn vonnis was reeds geteekend te Brussel. Omdat ik dit alles zoo licht opnam en zelfs nog lachte met hun blijk-bare moeite om iets tegen mij te vinden, zei de griffier: « Faut savoir que vous êtes ici dans un théâtre. »

Hij wilde zeggen: « Ge moet weten dat gij hier op een tribunaal zijt, » maar hij zei: op theater. Nu had ik willen zeggen:

Ik zie wel dat het een theaterstuk is, 't is een komedie, een kluchtspel, maar ik wilde nog niet. Er was toch niets aan te doen. En ik zag nu eerst al den ernst in van mijn toestand; ik was een politiek gevangene. Ik moest weg, mijn penne moest weg, omdat ze in staat was hun schijnheiligheid tegen 't Vlaamsche volk te doen uitschijnen...

Victor Delille zou niet meer naar Maldegem terugkeeren voor het einde van den oorlog, en wij begrijpen den kreet van zijn ziel, als hij aan zijn huis, zijn vrouw en zeven kinderen en al dit onrecht dacht:

« Lieve God, welke donkerheid nu na zooveel zonne, en waarom was het toch dat ik vóór de poorte van mijn ballingsoord, nog eerst eens in mijn lieve Tielt moest zijn... »

Onder het Halletoreken, stond dokter De Zutter met mijn eigen zoon, van zes uren verre gekomen om zijn vader nog eens te zien. Zij wilden naar mij toe... maar de soldaten deden een gebaar, om ze tegen te houden...

O wat was dat een heldhaftig gebaar van die fiere Germanen, tegen een kleinen jongen! Zoo fier was ook heel hun aanval tegen het kleine België geweest.

Vaarwel, Tielt!

Waarheen ik nu trok? Ik wist het niet, het kon naar den dood zijn: ze hadden reeds van fusilleeren gesproken. In vredetijd is de pers alles, daarom is ze in oorlogstijd niets, en staat eerst en vooral bloot aan de wraak van het zwaard, dat vroeger voor haar — de pers — moest onderdoen.

Altijd zeker was het dat ik naar het lijden ging, naar een hongerland, dat te weinig had voor zijn eigen, om iets over te hebben voor anderen, voor zijn vijanden.

Voor hoelang? God weet het. Een van mijn laatste slagwoorden in « 't Getrouwe » was: « De grootste verbondene van de Verbondenen is de Tijd. » Ik rekende

Afl. 30 Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel Afl. 30
 “ Het Bloedig IJzerland ”
 Prijs: 30 centiemen
 VERBODEN NADruk WEKELIJSCH AFLEVERING 15 Augustus 1920

drie jaren. Zou ik het zoo lang withouden? Maar moest ik daarom in den goeden tijd altijd geprekeet hebben van moed en opoffering, om nu zelf den kop te laten zalkken?

Was mijn leven niet altijd een strijd geweest?

Nu was 't tijd, manneken, om eens te toonen wat gij nog meer kunt...

Dat Halletoreken! Wat al herinneringen, ook uit zijn verlovingstijd. Zij, die zijn vrouw worden zou, had hem daar het jawoord gegeven, daar onder het Halletoreken, «dat daar nu nog stond, een dertig stappen van mijn stroomleger. Ik wist dat het daar nog stond, alhoewel ik het niet kon zien en ik hoorde zijn bejaardeken, alhoewel zijne twintig klokjes door de Duitschers waren stille gelegd.»

Vrienden schreven hem later, wat zij in die eerste droeve dagen gedaan hadden om bij hem te geraken en hoe de Duitschers hen overall geweigerd hadden en hoe een vriend hem was komen vaarwel zeggen in 't opstappen van de tram, die hem moest wegvoeren, maar dat, zoo het scheen, Delille hem niet herkend had. «Ik ben 'n beetje alzo! ik 'n kenne de menschen niet zoo goed als zij mij kennen, en ook dien avond was ik gelukkig dood, en de doode kent de menschen heelemaal niet meer...» vertelt hij. Maar heel dood, neen, ik geleek meer aan een stervende, want die hebben zulke manieren, dat, als zij niet meer kunnen zien, zij alles weten wat rond hen gebeurt. Ik wist dat ze achter die blinde vensters van mij doende waren, ik wist dat, wanneer ik tusschen de soldaten opgeleid werd, en ik geen levende ziel op strate zag, toen honderden oogen mij achterna keken.

In het oude Firenze gingen de menschen bij het voorbij stappen van een begraving, het lijk, dat ongekist op de berrie lag, met de hand raken ten teken van vriendschap, onbenauwd, al was het een vriend, die dood was van de pest. Dat dierf, dat mocht men hier niet voor mij, die nog levende was. Wie mij van verre zag, vluchtte integendeel in het naaste deurken...

En zoo werd Vict. Delille naar Duitschland gevoerd en te Holzminden gevangen

gezet (1). Aldus was «Amicilia» dus een gevangenis.

Officiëren nestelden zich ook op het kasteeltje van den heer Terschuieren, die zelf achter ons front vertoefde en wiens villa in De Panne door ons koninklijk echtpaar betrokken werd.

Een veertigtal auto's ontkenden de gemeenschap tusschen het hoofdkwartier en het front... 't Was ver van 't veilig Tielt, dat de soldaten hun leven offerden, dat regimenten vernietigd werden... Hier mochten zelfs geen gewonden komen... In 't zoo deftig geworden stadje wilde men geen bloed zien, geen scherpe geuren van medicijnen en bedwelmingsmiddelen opsnuiven... Daar liet men de militaire kapel spelen op de Markt, of nu in dezen, dan in genen hof, toen 't lente werd, en de officieren in de open lucht de tafels lieten zetten. En artisten uit de heimat kwamen voorstellingen geven in 't Gildhof, waar soldaten het gordijn van 4000 frank, de trots der Rederijkskamer, in stukken gesneden hadden om de stof aan deernen te schenken, deernen, die met hen wandelden, met hen dansen, met hen leefden en genoegens zochten, toen anderen zoo vreeselijk leden. In de St-Pieterskerk verzamelde zich het garnizoen voor orgelconcerten; de deken had daartegen geprotesteerd, maar het baatte evenmin, als zijn verzet tegen het houden van protestantsche godsdienst-oefeningen in dit Roomsch-Katholiek bedehuis of de Minderbroederskerk...

Al moest Tielt deftig zijn, als groot hoofdkwartier, toch ontzagen zich veel militairen niet, als vulgaire dieven te stelen; ze haalden pelsjassen, dames-toiletten voor hun vriendinnen, en allerlei voorwerpen uit de huizen, gelijk bij het provinciaal raadslid, den heer Baert en bij andere burgers.

(1) Later werd hij in Zwitserland geïnterneerd. De reden van zijn gevangenneming werd nooit gegeven. Deze volksman, deze flinke echte Vlaming was eenvoudig voor den bezetter een ongewenschte. Op 2 December 1918 keerde hij te Middelburg terug. Hij schreef in 't Gevrouwe, dat dadelijk weer uitkwam:

«Toen ik door de overveldigors van mijn bed werd gehaald, dien donkeren morgen van 15 December 1914, zei ik op de trap:

«Mbederke, 't is niets!»

En toen ik nu op 2 December laatstleden, op dat zelfde geheimzinnig uur, zachtjes klopte met mijn alpenstok op mijn voordeur en ik van uit het torenvensterken benauwtjes nog hoorde, het: Wie is daar? antwoordde ik: «Zijt nu maar allemaal stillekes blijde. 't Is uw vader die wederkeert, gelukkiger dan ooit te voren...»

't Was hier ook, wat de natuur betreft, geen onaangenaam verblijf. Als men bijvoorbeeld langs de Hoogstraat de stad verliet, zag men weldra een heerlijk panorama; daar ontplooidde zich de vallei tot Grammene en Aarsedde en tooide na den Winter de Lente het poëtisch Vlaanderen met haar nieuw groen.

Poëtisch en naïef... Lag daar ook niet Kanegem... Het stak hoog zijn kloeken, modernen toren op, als om van verre den indruk te wekken van iets grootsch, iets geweldigs... En toch vroeg men in Vlaanderen, als van Nazareth in Palestina: «Kan er uit Kanegem iets goeds komen?». Men lachte, men spotte met het dorp... Een zonderlinge pastoor wilde een hoogen toren bouwen en liet hem metsen over den ouden heen. Bij dien toren behoorde ook een moderne kerk en weer nam de herder den bedelstaf op. En de kerk verrees daar in even zonderlingen stijl. De pastoor was er fier op en verscheidene malen daags zag men hem bij den bouw in vervoering voor zijn schepping staan. Zekeren noem kwam de herder niet thuis. De maarte ging hem zoeken en vond hem verdronken in den wal; hij zat op zijn knieën, met 't hoofd voorover onder water. Niemand had noodgeschrei of hulpgeroep gehoord. Was de toren met de kerk, het machtig bouwwerk te geweldig geweest voor zijn brein? Men kon ons niet inlichten. 't Was ook nu als in de spreuk: «Ik kom van Kanegem en 'k wete van niets». Wie kent dat gezegde niet, opgenomen in onze volkstaal en men vertelt u den oorsprong. Er was een moord gepleegd te Aarseele. Ieder sprak er over, uren in 't ronde. Men hield den verdachte aan. «Een moord gebeurd», zei hij, «'k Kome van Kanegem en 'k wete van niets...». Hij had nog van de misdaad niet gehoord. Ieder kende ze, hij alleen niet, en juist dat geveins van onwetendheid verried hem. De kerel loog al te grof.

Men verhaalt het ook anders.

De moordenaar vluchtte met het bebloede mes en aan een kapel zag hij een boer liggen slapen. Hij stak dezen het wapen in den zak. De man ontwaakte wat later en vervolgde zijn weg, onbewust nog van het gevaarlijk geschenk, dat men hem meegegeven had. Hij ontmoette gendarmen, die hem ondervroegen en aftastten. Zij vonden het mes,

Hoe hij daaraan kwam? «Ik kome van Kanegem en 'k wete van niets», herhaalde de boer al maar door. Toch werd hij gevonnist en ter dood veroordeeld. «Te Tielt hèn zelhém den kop afgekapt», vertelde ons een vrouw uit de streek. «Het schavot stond voor de halle. Ze leidden er den man heen. Met den slag van twaalfen moest hij sterven en tegen den priester zei hij nog maar alsan: «'k Kome van Kanegem en 'k wete van niets». Maar na den twaalfden slag uit het torenken, viel het mes. 't Is algelijk wreed zoo onschuldig te moeten sterven». En ze meende het uit 't volste van haar gemoed, toen ze aldus haar verschrikking nog uitte over hetgeen blijkbaar een legende is. Wat zal ze wel gevoeld en gezegd hebben, nu de naïeve tijd plotseling zoo vol van tragiek werd vervuld, nu ze aan den einder het geweldig kanongebulder hoorde, waaronder Vlaanderen lag te daveren, soms de vlammen in 't geluchte zag, nu ze in den nacht de treinen hoorde rollen, die al maar door gewonden vervoerden of te midden van 't veld moesten staan wachten, zoodat men 's morgens langs de dijn bebloede windsels, rood gekleurde watte vond, weggeworpen uit de raampjes dier rijdende hospitalen. Wat zou ze wel uitgeroepen hebben bij 't vernemen der gruweldaad, daar in 't naburige Grammene!

De pastoor was er gevluht en een schepene zou op de pastorie letten; hij bevond er zich, toen soldaten binnen drongen. Deze eischten schnaps. De goede man voldeed aan hun verlangen, maar zonder het te weten, schonk hij uit een flesch vitriool... «Vergif!», gilte de Duitscher, die het eerst het glas aan de lippen zette. En de anderen vielen op den ongelukkigen dorpeling aan en staken hem neer. Later keerden ze terug en joegen den brand in de woning.

Neen, 't was geen naïeve tijd meer... en de bewoners der dorpen, die vroeger elkaar bespotten, ieder in zijn gehechtheid aan den eigen klokketoren, ze gevoelden het nu, hoe ze zich nauw aansluiten moesten, want al dat klein-geestig gedoe zonk thans weg voor de gemeenschappelijke ramp, die het vaderland trof. Maar weldra kwam de tijd, dat de dorpen als eilandjes afgesloten werden door 't verbod van verkeer en later omringde de bezetter zelfs gansch

Tielt, dat het groot hoofdkwartier bleef, als een reusachtig kamp met prikkeldraad.

We hebben nu de beide groote staven beschreven... ginds Veurne-De Panne, later Houtem, hier Tielt, ginds die van een klein leger, dat door het Recht den reus van deze zijde overwon. Uit Tielt moesten de groote zeggeberichten komen, de wereld rond, dat Duitschland den weg naar Kalles, naar Engeland had gebaad. « Ja, ja, nach Engeland! », zoo

snoefden zelfs de grootste lummele, tot Tieltse burgers, kerels, die meenden dat ze van de Hoogte met hun kijkers Calais konden ontdekken, vanwaar ze naar Groot-Bretagne zouden oversteken. En dan? O, ze zeiden het, met 't gesis van haat tusschen de tanden, met wraakzucht in den blik, « dan bleef er ginder geen steen op den anderen, dan waren Dinant, Leuven, Aarschot niets ».

Maar de zeggeberichten van Tielt verschenen nooit...

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR
A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE BAHNEN NAAR NIEUWPOORT

DE OVERBlijfselen VAN 'PRINSENDORP' IN HET 'IJZERLAND'

Uitgever J. HOSTE, 30, St-Pieterstraat, Brussel